

Snoldelev Sten.

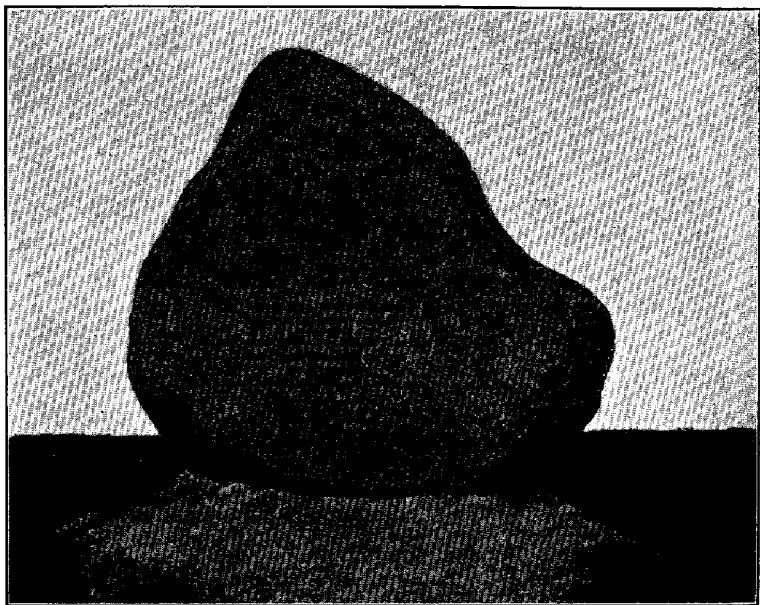
Ved Pastor L. Glahn, Snoldelev.

Landevejen fra Roskilde til Køge bøjer ved Salløv Mølle mod Øst op imod Snoldelev By med dennes smukt beliggende hvide Kirke. Mellem Møllen og Byen staar ovenover Bakken, tæt ved Vejens nordre Side, en anselig Tjørn, vel et Par Hundrede Aar gammel. Den kaldes i Folkemunde »Simons Torn«. Fra Stedet er en pragtfuld Udsigt, og Træet fortjener nok de forbipasserendes Opmærksomhed, et skønt Skue, naar det bugner med hvide Blomster eller røde Bær.

Markerne paa begge Sider af Vejen hørte indtil for et Par Aar siden til Nygaard i Snoldelev, som ejedes af Proprietær Henrik Hauberg. Da denne i Efteraaret 1914 solgte Ejendommen til Udstykning, viste han sin Interesse for Byens Minder ved at sikre Tjørnen mod at omhugges, den skulde vedblive at staa. I den Tanke, at det var ønskeligt ogsaa at hindre, at Træet kunde blive skjult mellem Bygninger eller private Beplantninger, henvendte jeg mig til Dyrlæge Holger Tobiassen og Sognefoged Mogens Jensen, begge i Snoldelev, om at faa Tjørnen gjort til Byeje. Vi bad da først Udstykningsforeningen om at skænke os Træet, hvad den gennem sin Direktør Vilhelm Nielsen og Repræsentant Jens Andersen imødekom paa smukkeste Maade ved tillige at forære os 1½ Skp. Land omkring Tjørnen til det givne Formaal samt tilbød at bekoste Indhegningen. Efter dette blev Sagen forelagt

Snoldelev Bylav (et paa gammelt Grundlag bestaaende Fællesskab mellem Byens Gaardmænd om visse økonomiske Værdier), som paa sin Sammenkomst ved Kyndelmisse 1915 modtog Tilbudet og nedsatte et Udvalg til Ordningen af et Anlæg ved Tjørnen. Dette Udvalg, bestaaende af Dyrlæge H. Tobiassen, Smedemester L. P. Jacobsen, som var Bylavets fungerende Oldermænd, og mig selv, tog saa fat paa Arbejdet. Omkring Tjørnen blev anlagt en stor, halvcirkelformet Græsplæne, omgivet af en 3½ Alen bred Gang. Udenom dette rejstes paa de tre Sider en Stensætning, bestaaende af 55 toppede Kampesteine (i en Bølgerytme af de større og de mindre). De maatte findes rundtom fra, de fleste i Snoldelev, nogle i Salløv, Hastrup og Skelbæk. Kaptajn Heiberg-Jürgensens Soldater af 17de Bataillons 4de Kompagni, som laa her i Indkvartering under Verdenskrigen, gav god Haandsrækning med Transporten og Opstillingen. Endvidere beplantedes Grundstykket bagtil med Bøg, Gran og Røn, og en god Indhegning sattes som Skel. Foran i Anlægget, ved Siden af Tjørnen, var det vor Tanke at rejse en Mindesten, og da den bekendte Snoldelev Runesten (i Nationalmusæet) i sin Tid var fundet ganske nær ved, foreslog jeg at afbilde denne paa den paatænkte Sten. En saadan, som vi søgte, var jeg saa heldig at finde, og det i selve Salløv, Snoldelevs gamle Naboby, der nævnes i Runestenens Indskrift fra c. 800 à 825 e. Kr. Den laa i Engen ved Hans Petersens Gaard, paa nordre Side af Stationsvejen til Gadstrup og blev skænket os. Ved Gravningen om den viste den sig meget lovende, men slem at bakses med paa Grund af dens mægtige Størrelse. Kyndige anslog den til at veje 15,000 Pd. Man sagde til os det Ordsprog: »Den Sten, man ej kan løfte, maa man lade ligge.« Men ved Hjælp af Amtsvejinspektør C. M. Petersen, Roskilde, der med levende Interesse fulgte Sagen, gik det alligevel. Stenhuggermester H. P. Hansen-Glem, Roskilde, som har hugget Indskriften, havde ogsaa Arbejdet med Optagelsen. Det tog 5 Dage ved Dunkraft at faa Stenen op af dens Hul; men endelig laa den paa

Blokvognen, vel omsurret, og Mandag den 6. September 1915 blev den af Amtsvejinspektørens Damptrømler under hans Kommando transporteret til Bakkens Top. Under Svingningen hen foran Fodstykket, hvorpaa Stenen skulde staa, var Vanskelighederne store, idet Vognen skred i den blødere Vejant; men ved Menneskekraft, idet alle Folk tog fat, fuldendtes Dagens Arbejde, og før-

tes Stenen paa Plads. Man siger jo, at af Øjeblikkets Torne vokser Mindets Roser, og vist er det, at Deltagerne vil mindes den Septembraften og Hurraet, der i Mørkningen ved 9-Tiden lød til Amtsvejinspektør Petersens Ære. Den Indskrift, Stenen skulde have, var bestemt, men paa Grund af Aarstiden, der ikke vilde egne sig til Friluftsforsamling, besluttedes det at vente til næste Sommer med Indvielsen. Nationalmusæet havde beredvilligt stillet Tegninger og Fotografier af Runestenen til Udvalgets Raadighed. I 1916 fuldførtes saa Arbejdet ved Indhugningen af de forskellige Indskrifter, der er udførte meget smukt af Stenhuggermester Hansen-Glem. Søndag

Eftermiddag den 24de September 1916 holdtes Indvielsen paa den smykkede Festplads i en talrig Forsamling. Efter Sangen »Der er et yndigt Land« holdt jeg den her meddelte Tale. I den er Runestenen og dens Indskrift og Tegn omtalt i det enkelte, saa at jeg ikke her i denne Redegørelse vil behøve at gentage noget derom. Efter Talen rettede jeg paa Udvalgets Vegne en Tak til Udstykningsforeningen og alle de mange, der havde hjulpet med ved Foretagendet, hvorefter Udstykningsforeningens Repræsentant, Jens Andersen fra Tune, oplæste Gavebrevet og overrakte det til Bylavets Oldermænd, Proprietær Vilhelm Nielsen, Snoldelev, der takkede paa Bylavets Vegne. En Sang, »Det gamle Træ«, blev afsunget, hvorefter dens Forfatter, Landpost A. P. Andersen af Salløv, talte morsomt paa Nabobyen Salløvs Vegne, der ogsaa havde sit gamle Bynavn med paa Stenen. Efter Sangen »Konger-nes Konge« afmarscherede man under et Orkester, forstærket med militære Spillemand fra den da indkvarterede 20de Bataillon, til Byens Gymnastikhus, hvor et Par Timers Samvær afsluttede Dagen. Der var til det dog betydelige Arbejde ikke medgaaet mere end 487 Kr. 74 Øre, saa at Udvalget af 511 Kr. 80 Øre, som det havde indsamlet ved Bidrag fra Bylavet, ved Indsamling fra Beboerne af Snoldelev By i det hele og ved en Bortlodning, kunde afgive 24 Kr. 06 Øre til Bylavet, som har paataget sig Vedligeholdelsen.¹⁾

¹⁾ Den paa Stenen afbildede Tjørn (tegnet af Kunstnerinden Frk. Tony Müller i Gadstrup) vil maaske engang i sin Isolerthed volde Fremtidens Arkæologer Vanskelighed. Istedetfor Omskriften i Stenens Baand, som den nu er (»Som Fortids Minde« osv.), burde nemlig have staaet følgende mere karakterfulde Tanker: »Vi selv vel dø, mens Tjørnen staar, og Tjørnen med engang; Guds Kærlighed, som ej forgaar, pris den hver Slægt med Sang!« Saa lad nu Tjørnens Afbildning alligevel tale disse Ord til Beskueren. Jeg vil ønske, at de engang maa finde deres Plads som en Tilføjelse neden under Snoldelevs Navn paa Stenen.

Tale ved Indvielsen.

Med store Vingefang skal vor Aand i Dag tilbage til den fjerne Fortid, indtil 3000 Aar tilbage i Tiden. Paa Snoldelev Runesten, som her er afbildet, ses et stort, i en Cirkel indskrevet Kors. De lægger maa-ske ikke straks Mærke til det, vi har med Vilje ikke optrukket det med Rødt, som alt det øvrige. Men dette stilsfærdige svagere Mærke er det allerældste af Stenens Tegn, med det begynder dens Historie i Menneskelivet. Dette store Kors, 1 Fod i Tværmaal, der stemmer nøje med tilsvarende Tegn i andre Stene, Helleristninger osv., har Broncealderens Folk indhugget 1000 Aar f. Kr. Det maa opfattes som et Solhjul, et religiøst Mærke. Under fattigere aandelige Kaar har hin Tids Mennesker alligevel søgt efter det store og evige i Livet og givet det Udtryk, saa godt de kunde, i Solens Tegn.

Mere end Halvdelen af det lange Spand af Tid naar vi saa frem ved vort næste Holdepunkt. Da blev Runer ristede paa Stenen. Vi er nu ved 800 à 825 e. Kr. Lad os først betragte de med Runerne samtidige Tegn. Dér er Hagekorset, et helligt Mærke, almindeligt udbredt, utvivlsomt i Slægt med det ovennævnte ældste Soltegn. Det er sikkert selv et Solmærke og synes nærmest at have været Symbol for den højeste Guddom. Det af de 3 Horn dannede Tegn er mindre almindeligt, men ogsaa her er der utvivlsomt Slægtskab tilstede med andre religiøse Symboler, den saakaldte Triskéle, et af tre Ben eller krumme Streger dannet Tegn, der atter er i Slægt med Hagekorset. Om Hornene, hvis Sammenslyngning altsaa minder om det rullende, hvirvlende Hjul, skal opfattes som Drikkehorn, og Tegnet saaledes hentyde til de store aarlige Offerfester, er det næppe muligt at afgøre, ej heller at udtale sig med Bestemthed om Tretallets Betydning. Saa meget er sandsynligt, at hin »Taler paa Salhøje«, hvem Stenen nævner, nærmest er at opfatte som den højeste Guds Præst, som Odins Præst.

Vi optager atter Flugten gennem Tiden og standser for tredje Gang, forholdsvis nær ved Nutiden. Se nu paa den gamle Tjørn, som staar her ved den store Bystens Side. Den har noget at fortælle, har Oplevelser helt fra den Tid, den var en ung Begynder. Det kan have været for snart 200 Aar siden, lad os sige ved 1750. Den voksede op, dengang en lille Tjørn, og saa daglig over til Slæbbeshøje, de tvende Banker tæt bag herved, 100 à 150 Meter mod Nordvest. Paa den østlige af Bankerne, den, som ogsaa kaldes Sylshøj, var — eller havde indtil da været — 15 store Stene i 2 Rækker fra Nord til Syd, men paa et vist Tidspunkt var Højen berøvet de fleste af dem (maaske anvendte til Syl for Præstegaarden eller Nygaard?) og var til Dels overpløjet. Dog laa der endnu en Del Aar derefter paa den østre Side af Banken en umaadelig stor Sten, som, da den blev sprængt til Hegn (mon ikke de sprængte Sten i Præstegaardens lange Havedige?), skal have udgjort omtrent 70 Stenlæs. Ved at pløje det Sted, hvor denne uhyre store Sten havde ligget, fandtes et Aars Tid derefter Runestenen, omtrent 1780. Af dens daværende Leje tør ikke drages sikre Slutninger om, at den oprindelig skulde have været dækket af Jorden. Men Tjørnen, som var Vidne til alt dette, siger: »Jeg anede nok, at der var noget mærkeligt derovre paa Sylshøj. Der er saa mange Hemmeligheder til!« Nu fik Runestenen, som altsaa var funden paa Nygaards Mark, der var i Provst Rachlevs Eje, Plads i Provstens Have (formodentlig den ved den anselige Nygaard, som har ligger Syd for Vejen, tæt ved den gamle Brønd i Byens Udkant). Senere overlod han Stenen til Oldsagssamlingen; en Januar dag 1811 førtes den til København, stilledes hen i Rundetaarn, hvor Samlingen den Gang var, og flyttedes saa siden til dens nuværende Sted i det oldnordiske Musæums Runehal. Den interessante Sten har en Æresplads ved Opgangen til Musæets Sale. Den er af mørkegraa Granit, oval, 2 Al. 4 Tm. høj, 1 Al. 4 Tm. paa det bredeste (her gengivet i halv Størrelse). De fine, pyntelige og skarpt huggede Runer er overor-

dentlig velbevarede, saa man ikke noget Sted kan være i Tvivl om Læsningen. Indskriften lyder altsaa: *G u n - v a l d s S t e n , R o a l d s S ø n , T h u l à S a l h a u g u m (i S a l l ø v)*. Ordet »Thul« er velkendt fra Eddadigtene i Betydningen Taler, Vismand. Udtrykket selv, ligesom Stenens Tegn, viser hen til Odins Tjeneste.

Saa staar vi tilsidst i vor egen Tid. Nu kan Tjørnen og vi tale sammen om det, som baade den og vi selv har set. Det er lige nyligt, fra i Fjør og i Aar. Den er nu den gamle Tjørn, men jeg tror, den alligevel har Fornøjelse af sine Oplevelser. Den fortæller om, at den fik en grøn Plæne omkring sig, at smukke Stene og brede Gange dannedes til en Ramme, at Træer plantedes, og at Hegn sattes. Men mest forbavset blev den en Aftenstund i September, da den saa Damptromlen med en mægtig Sten, der kom fra Salløv Enge, arbejde sig op ad Vejen og standse ved Tjørnens Bakke. Mange Folk var med, og alle Mænd og Karle trak med Menneskekraft i et Allemandstag Stenen lige hen ved Tjørnens Side. Nu saa den Stenen faa Indskrift med Runernes Afbildning, og den saa — ja! sit eget Billede blive tegnet ved Runestenens Side. Glad er den bleven ved atter at se Stenen fra sine unge Dage og kan sammen med den staa i Mindet til sene Slægter, naar vi og den selv engang forlængst er døde.

Fremtidens Slør er nedrullet. Paa Bystenen staar Ordene »Gud« og »Danmark«. Husk paa at give Gud, hvad Guds er. Giv saa tillige Danmark, hvad Danmarks er. Lad os med Mund og Hjerte kraftigt og enigt udraabe:

»Gud bevare Danmark!«